

УДК 132

**LEGAL REGULATION OF COMPENSATION FOR DAMAGES INCURRED
AS A RESULT OF MILITARY ACTIONS IN UKRAINE****ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЗАВДАНИХ В
НАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ****Dubovyk I.I. / Дубовик І.І.***Senior Lecturer/ старший викладач*

ORCID 0009-0006-8287-0625

*Sumy National Agrarian University, Sumy, Herasyma Kondratieva, 160, 40000**Сумський національний аграрний університет, Суми, Герасима Кодратьєва, 160, 40000*

Анотація. У статті аналізується взаємозв'язок земельних правовідностей та охорони довкілля в умовах воєнного та післяконфліктного періоду в Україні. Зазначено, що згідно з Земельним кодексом та іншим законодавством у випадках збройної агресії збитки, завдані землі внаслідок забруднення та пошкодження ґрунтів, обчислюються відповідно до методики, затвердженої Міндовкіллям України. Наголошується на необхідності екологічної освіти, партнерських відносинах та залученні громадськості до співпраці з державними установами для забезпечення сталого використання земельних ресурсів та їх охорони.

Ключові слова: земля, екологічне право, забруднення ґрунтів, засмічення земель, надзвичайні ситуації, збройна агресія.

Вступ.

У системному аналізі положень Конституції України та галузевого законодавства варто підкреслити, що земля – це не лише нерухомість, а й природний ресурс. Землекористування повинно здійснюватися з урахуванням прав і свобод громадян, інтересів суспільства, щоб не погіршувати екологічну обстановку і та природні характеристики країни.

Правові, економічні та соціальні основи охорони земель, спрямовані на раціонального використання родючості ґрунтів, їх відновлення і поліпшення, збереження екологічної функції ґрунтового покриву і охорону навколишнього середовища, регулюються Законом України “Про охорону земель” від 19 червня 2003 року № 962-IV. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 року № 70-р була схвалена Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель.

Основний текст.

Поточний стан земельних ресурсів у більшості регіонів України є напруженим і, подекуди, кризовим, з нахилом до погіршення. Це перешкоджає соціально-економічному розвитку країни та її регіонів, негативно впливаючи на ландшафт та біорізноманіття, здоров'я та умови життя людей на відповідній території. Основними причинами цього є потенційне нераціональне використання потенціалу земель і ресурсів, зниження якісного стану та зменшення продуктивності ґрунтів, в поєднанні з відсутністю єдиної державної системи охорони земель.

Пріоритетним завданням є здійснення заходів з екологічної освіти на основі партнерських відносин при плануванні та здійсненні відповідних дій, а також надання інформації та залучення громадськості до співпраці з державними установами.

Військові конфлікти завжди мають значний вплив на навколишнє середовище, і Україна, на жаль, не є винятком. Військові дії, що розпочалися у 2014 році, принесли з собою численні екологічні проблеми, які стають дедалі гострішими. Знищення природних ландшафтів, забруднення повітря, води та ґрунтів, а також втрата біорізноманіття - все це є прямими наслідками бойових дій на території країни.

Згідно з даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, на території Донбасу під час бойових дій було пошкоджено понад 500 000 гектарів лісів. Внаслідок обстрілів і пожеж знищено більше 20% лісових масивів регіону. Це призвело до значних змін у місцевих екосистемах, зокрема до зменшення чисельності багатьох видів тварин і рослин. Втрата таких значних площ лісів також посилила процеси ерозії ґрунтів, що негативно впливає на сільське господарство та якість життя місцевого населення.

Повітря, яким дихають жителі постраждалих районів, також зазнало значного забруднення. За даними Державної служби статистики України, рівень забруднення повітря в зоні бойових дій зріс у 2-3 рази порівняно з довоєнним періодом. Вибухи, пожежі та спалювання палива виділяють у атмосферу велику кількість токсичних речовин, таких як важкі метали, діоксини та поліароматичні вуглеводні. Ці речовини не лише шкодять здоров'ю людей, але й негативно впливають на флору та фауну регіону.

Вода та ґрунти також зазнали значного забруднення внаслідок військових дій. Пошкодження інфраструктури, зокрема промислових об'єктів і очисних споруд, призвело до витоків токсичних речовин у водні джерела та ґрунти. Наприклад, дослідження, проведені Інститутом гідробіології НАН України, показали, що в річках Донбасу рівень забруднення важкими металами перевищує допустимі норми у 10-15 разів. Це створює серйозні проблеми для водопостачання населення та здоров'я екосистем.

Втрата біорізноманіття стала ще одним трагічним наслідком військових дій. За оцінками екологів, внаслідок бойових дій в Україні під загрозою зникнення опинилися більше 100 видів рослин і тварин. Знищення природних середовищ проживання, а також вплив забруднення, спричиненого війною, призводять до зменшення чисельності багатьох видів і навіть до їхнього вимирання.

Екологічні наслідки військових дій в Україні є надзвичайно серйозними та потребують комплексного підходу до їхнього вивчення і ліквідації. Важливо не лише документувати ці наслідки, але й розробляти стратегії відновлення та захисту довкілля. Відновлення екосистеми може зайняти десятиліття, якщо не століття, тому необхідно негайно вжити заходів для мінімізації негативного впливу війни на навколишнє середовище.

Процедура припинення права користування земельною ділянкою, яка використовуються з порушенням Закону про землю, визначено в статті 144 Земельного кодексу України [1]. У разі встановлення факту порушення земельного законодавства державний інспектор, який здійснює контролю за використанням та охороною земель або державний інспектор, що забезпечує охорону навколишнього природного середовища складає протокол за фактом

адміністративного правопорушення. Інспектор накладає санкцію у вигляді адміністративного стягнення на особу що здійснила правопорушення та видає обов'язковий до виконання припис щодо усунення відповідного порушення протягом 30 днів.

Якщо порушник не виконує вимоги припису протягом певного терміну, інспектор притягає до адміністративної відповідальності за невиконання припису та повторно вручає припис особі правопорушнику про припинення порушення та усунення наслідків відповідного порушення у 30-денний строк. У випадку повторного неусунення порушення у визначений термін, орган державного нагляду (контролю) повинен звернутися до суду з відповідним позовом про розірвання договору суперфіцію, оренди, емфітевзису земельної ділянки або договору щодо встановлення сервітуту, а також щодо припинення права постійного користування земельною ділянкою у відповідності до вимог норм чинного законодавства.

Згідно зі статтею 143 Земельного кодексу України, підставою примусового припинення прав на земельну ділянку в судовому порядку є неусунення порушень вимог чинного на момент вчинення законодавства, таких як: забруднення земель радіоактивними та хімічними речовинами, стічними водами, забруднення земель відходами, засмічення земель забороненими рослинами, забруднення земель бактеріально-паразитичними та карантинно-шкідливими організмами, порушення встановленого режиму використання земель, які знаходяться під особливою охороною, пошкодження та знищення поверхневого (родючого) шару ґрунту, об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем, а також використання земель способами, які завдають шкоди здоров'ю населення.

Постановою Кабінету Міністрів від 20 березня 2022 р. № 326 [2] затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Міністерствам та іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади доручено розробити та затвердити методики, передбачені цим Порядком, протягом шести місяців, а також здійснити низку пов'язаних заходів.

Відповідно до постанови КМУ від 22 липня 2022 р. № 951 [3], у Порядок були внесені зміни, які встановлюють процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року.

Оцінка шкоди та збитків проводиться окремо за різними напрямками, зокрема:

✓ Шкода, заподіяна земельним ресурсам, повинна включати збитки від пошкодження та знищення родючого шару ґрунту, а також засмічення та забруднення землі.

Основні показники для оцінки включають:

✓ Витрати на рекультивуацію зруйнованих внаслідок бойових дій земель, утримання, облаштування та будівництво інженерно-технічних та фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік та комунікацій для облаштування національного кордону;

- ✓ Збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення;
- ✓ Витрати на відновлення меліоративних систем;
- ✓ Шкода, заподіяна корисним властивостям ґрунтів та поверхневого шару землі внаслідок забрудненням речовинами, які мають негативний вплив на їх родючість та інші корисні властивості;
- ✓ Шкода, заподіяна ґрунту або пошкодження ґрунту чи земельним ділянкам внаслідок блокування ґрунтам та земельним ділянкам через засмічення сторонніми відходами, матеріалами, предметами та іншими речовинами.

Методика оцінки шкоди, завданої землі та ґрунтам під час надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії і бойових дій під час воєнного стану, затверджена наказом Міндовкілля України від 4 квітня 2022 року № 167, і зареєстрована в Мінюсті України 11 квітня 2022 року за № 406/37742.

Ця методика встановлює процедуру обчислення розміру збитків, завданих землі та ґрунтам внаслідок дій чи бездіяльності держав, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та фізичних осіб внаслідок забруднення ґрунтів і засмічення земель під час екстремальних обставин або внаслідок збройної агресії і бойових дій. Це стосується всіх земель України без урахування їхніх категорій та форм власності

Особливу увагу в умовах воєнного та після воєнного стану слід приділяти взаємозв'язку земельних правовідносин та охорони довкілля, правовому регулюванню оцінювання впливу на навколишнє середовище та стратегічне екологічне оцінювання, а також державному і громадському контролю за використанням та охороною земель.

Висновки.

Правове регулювання відшкодування збитків, заподіяних внаслідок бойових дій в Україні, є невід'ємною складовою реагування на виклики воєнного конфлікту та його наслідків для громадян та підприємств. Ефективна система компенсації, заснована на справедливих та прозорих правилах, є важливим елементом відновлення правопорядку та соціально-економічного розвитку в постраждалих регіонах. Постійне вдосконалення законодавства в цій сфері, урахування міжнародного досвіду та інноваційних підходів, сприятиме забезпеченню належного захисту прав та інтересів всіх зацікавлених сторін і сприятиме стабільності та відновленню післяконфліктного суспільства.

Література:

1. Земельний кодекс України: Закон № 2768-III від 25.10.2001, в редакція від 28.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 01.06.2024)

2. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: ...)

01.06.2024)

3. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 р. № 951. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/951-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.06.2024)

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001) Land Code of Ukraine: available, at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (Accessed 01 June 2024)

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022) The Law of Ukraine “On the approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 20, 2022 No. 326”, available, at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 01 June 2024)

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022) The Law of Ukraine “On making changes to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 20, 2022 No. 326: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 22, 2022 No. 951”, available, at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/951-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 01 June 2024)

Abstract. *The thesis analyzes the relationship between land administration and environmental protection in the conditions of the war and post-conflict period in Ukraine. It is noted that according to the Land Code and other legislation, in cases of armed aggression, damages caused to land due to pollution and soil damage are calculated in accordance with the methodology approved by the Ministry of Environment of Ukraine. The need for environmental education, partnerships, and public involvement in cooperation with government agencies to ensure sustainable use of land resources and their protection is emphasized.*

Key words: *land, environmental law, soil pollution, land pollution, emergency situations, armed aggression.*